

№ 6 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 6 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в.б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳафсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сейтов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал:
https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Аминов Хамидулла Абдирахимович -</i> БОБУР ДАВРИДАГИ САМАРҚАНД ШАЙХУЛИСЛОМИ	9-14
<i>Неъматов Рустам Абдуваид ўғли</i> ИЛК ЎРТА АСРЛАРДА ХОРАЗМДА КЕЧГАН ЭТНОМАДАНИЙ ЖАРАЁНЛАР	15-23
<i>Raxmanov Zafar Adilovich, Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> FARG'ONA VODIYSI ARXEOLOGIK YODGORLIKLARI JOYLASHUV QONUNIYATLARI: TAHLIL VA MULOHAZALAR	23-32
<i>Мансуров Музаффаржон</i> СОВЕТ ИТТИФОҚИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА МАДАНИЙ ТУРИЗМНИНГ ТУРИЗМ ИНДУСТРИЯСИДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ	32-42
<i>Mirsoatova Sayyora Turg'unovna, Muhsiddinov Ahrorbek Mamurovich</i> FARG'ONA MEZOLIT VA NEOLIT DAVRI JAMOALARINI O'ZARO MADANIY ALOQALARI XUSUSIDA	43-48

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Kurpayanidi Konstantin Ivanovich</i> COVID-19 PANDEMIYASI OQIBATLARINI BARTARAF ETISH SHAROITIDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISH MASALALARI	49-55
<i>Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li</i> KOMPANIYALAR SAMARALI BOSHQARUV TIZIMIDA ICHKI NAZORATNING O'RNI	56-65
<i>Абдуллаева Зульфия Иззатовна</i> ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ПОВЕДЕНИЕ КЛИЕНТОВ ГОСТИНИЦ	66-74
<i>Алимова Муниса Юлчиевна</i> ҚИШЛОҚ АҲОЛИСИ ТУРМУШ ДАРАЖАСИГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР ТАСНИФИ	75-80
<i>Абдиева Наргиза Шухратовна</i> ИЧКИ АУДИТДА ФИРИБГАРЛИК РИСКНИ АНИҚЛАШ ВА БАҲОЛАШ	81-91
<i>Тўхтасинова Дилдора Раҳмонбердиевна, Ахунова Маърифат Хакимовна</i> ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ҲАЁТ	92-97
<i>Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li</i> BOZOR ISLOHOTLARI SHAROITIDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	98-103
<i>Савинова Галина Анатольевна</i> ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ МСФО И НСБУ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СОСТАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ	104-108
<i>Qodirov Sardorbek Isroiljon o'g'li</i> QURILISH SANOATI KORXONALARI FAOLIYATINI RAQAMLI TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISH MASALALARI	109-114

Урдушев Хамракул, Мавлянов Мажид, Эшанкулов Сирожиддин, Розиева Гулхаё АГРОКЛАСТЕРЛАР ВА УЛАРНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ЎРНИ	115-125
--	---------

Худаярова Хуршида Абдуназаровна ЎЗБЕКИСТОНДА ИННОВАЦИОН БАНК ХИЗМАТЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ МУАММОЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ	126-132
---	---------

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Бойдадаев Абдуррохмон Толибжон ўғли РЕНЕССАНС ДАВРИДА ПАНТЕИСТИК ҚАРАШЛАРНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ.....	133-141
--	---------

Аликулов Хусниддин Акбарович ҲОЗИРГИ ДАВРДА ГЛОБАЛ ЭКОЛОГИК ХАВФ-ХАТАР ВА НАНОТЕХНОЛОГИЯЛАР .	142-151
--	---------

Саидова Камола Усканбаевна РЕНЕССАНС ДАВРИ САНЪАТИ – ЖАҲОН МАДАНИЯТИ АЖРАЛМАС ҚИСМИ СИФАТИДА	152-156
--	---------

Shirinov Anvar Qanoatovich MARKAZIY OSIYODA INSON TARAQQIYOTI SOHASIDAGI STRATEGIYALARNING IJTIMOYIY- FALSAFIY TAHLILI	157-162
--	---------

Хасанов Бобуржон Хакимович ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА ОММАВИЙ НОРОЗИЛИК ҲАРАКАТЛАРИНИ ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ ҲОЖИЙ-МАҲКУРАВИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ	163-167
--	---------

Xodjayeva Fotima Nabixonovna AHMAD G'AZZOLIYNING "SAVONIH" ASARI HAQIDA QISQACHA TASNIF	168-172
--	---------

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Rustamova Shaxnoza Abduraximovna MATN, TARJIMA TURLARI VA TARJIMADA TARJIMON MAHORATINING O'RNI	173-180
--	---------

Abdulloyeva Kamola Mirxon qizi MUALLIF DISKURSIV SHAXSI TUSHUNCHASI, STRUKTURASI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	181-191
--	---------

Turg'unova Fazilat Rustam qizi PRAGMALINGVISTIKA NUQTAI NAZARIDAN SARLAVHA FUNKTSIYALARI	192-197
---	---------

Saidov O'lmas Raxmatovich O'ZBEK TILI ISH YURITISH TERMINLARINING ETIMOLOGIK TAVSIFI	198-206
---	---------

Xuramova Dildora Rahkmonkulovna, Axmedova Firuza Asrorovna O'ZBEKISTONDA TARJIMONLARNING TARJIMA USLUBINI BERILISHI XUSUSIDA	207-213
---	---------

Ataboyev Isroiljon Mirza o'g'li MADANIYATLARARO SIYOSIY MAKONDA TAJOVUZKOR SALOHİYATGA EGA NUTQ TA'SIRINING USULLARI	214-219
--	---------

Murodova Nilufar Karomatovna

BLOGGERLIK FAOLIYATIDA MAHORAT MASALALARI 220-224

Ochilova Hilola Husan qizi

XITOIY TILIDA NOMINALIZATSIYA HODISASI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR 225-229

*Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li*NEMIS TILIGA CHET TILIDAN O'ZLASHAGAN SO'ZLARNING STRUKTURAL-SEMANTIK
TADQIQI 230-238*Yakubova Nilufar Egamberganovna*

"MULLO NASRIDIN" – TURKIY MATBUOT TARIXIDA MUHIM HODISA 239-245

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Абдуллаева Маликабону Эркин қизи*ХАЛҚ ТАЪЛИМИДА МАЪМУРИЙ БОШҚАРУВ ВА МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИ БИЛАН
БОҒЛИҚ КОРРУПЦИЯВИЙ ОМИЛЛАР ТАҲЛИЛИ 246-256**13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ***Jumayev Rustam G'aniyevich*IJTIMOIY-GUMANITAR VA MUTAXASSISLIK FANLARNI INNOVATSION PEDAGOGIK
TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH ORQALI TALABALARDA FUQAROLIK POZITSIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH 257-263*Бозорова Муслима*ЭТНОПЕДАГОГИКА ТАЛАБА-ЁШЛАРДА ЎЗБЕКОНА МИЛЛИЙ ЎЗИГА ХОСЛИКНИ
ШАКЛЛАНТИРИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА 264-270*Samadova Sarvinoz Samad qizi*

YOSHLARNI BAG'RIKENGLIK RUHIDA TARBIYALASHGA DOIR KOMPETENSIYALAR.... 271-275

*Жўраев Воҳид Тоҳимаматович*РАҚАМЛАШТИРИШ ШАРОИТИДА ЗАМОНАВИЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА ТАЪЛИМ
МУАССАСАСИНИ БОШҚАРИШ 276-288*Бозорова Назокат*ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИГА ОИД МАҲАЛЛИЙ МУЗЕЙ МАТЕРИАЛЛАРИ
ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ТАРБИЯВИЙ-ТАДҚИҚОТ ФАОЛИЯТИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВОСИТАСИ
СИФАТИДА 289-295*Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li*МАКТАВ О'QUVCHILARINI HUQUQIY TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH TEKNOLOGIYALARI
BORASIDA EKSPERIMENT ISHLARINI TASHKIL ETISH VA NATIJALAR TAHLILI 296-301*Sharipova Sitara Xaydarovna*OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUAMMOLI TA'LIMDAN
FOYDALANISH 302-307*Isag'aliyeva Sadafxon Muxammadaminovna*BIOLOGIYA O'QITISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INTERFAOL USULLARNI
QO'LLASH 308-312

<i>Umarov Abdusamat Abdumalikovich, Xojimurodova Mahliyoхon Kenjavoy qizi</i> OILA VA NIKOH SHAROITIDA AYOLLAR SPORTINING MUAMMOLARI	313-317
<i>Sulaymanova Dildora Nazarovna</i> LOYIHAGA ASOSLANGAN O'QITISH TEXNOLOGIYASINING MOHIYATI VA MAZMUNI...	318-325
<i>Ro'ziev Rustam Ro'zimurodovich</i> YONG'IN XAVFSIZLIGI MADANIYATI-ODDIYLIKDAN KOMILLIK SARI	326-330
<i>Акрамов Баходир</i> МАЛАКАЛИ ДАРВОЗАБОНЛАРНИ ЎЙИН ДАВОМИДА БАЖАРИЛАДИГАН ТЕХНИК- ТАКТИК ҲАРАКАТЛАРИ ТАҲЛИЛИ	331-336
<i>Anvarjonov Ahrorjon Ahadjon o'g'li</i> BO'LAJAK TARIXCHILARDA TARIX FALSAFASI VA UNING ZAMONAVIY KONSEPSIYALARIGA DOIR BILIMLARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI	337-342
<i>Umarov Bekzod Azizovich</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA PEDAGOGLARNING PROFESSIONAL KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI	343-349
<i>Бекимбетова Дильфуза Оралбаевна</i> РАЗВИТИЕ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И ГОСУДАРСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	350-356

10.00.00 – Филология фанлари

Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li
CHDPU "Nemis tili" kafedrası o'qituvchisi
Email: z.kuvonov@cspi.uz

NEMIS TILIGA CHET TILIDAN O'ZLASHAGAN SO'ZLARNING STRUKTURAL-SEMANTIK TADQIQI

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'zlashmalar, ularga berilgan ta'riflar, nemis tiliga boshqa chet tillardan o'zlashgan so'zlar, o'zlashish yo'llari, so'zlarning o'zlashishga sabab bo'luvchi omillar va nemis tiliga o'zlashgan so'zlarning strukturasi va semantikasi haqida so'z boradi. Maqolaning kirish qismida o'zlashma haqida umumiy ma'lumotlar keltiriladi. So'ngra maqolada foydalanilgan adabiyotlar va metodologiyasi haqida so'z boradi. Muhokama qismida asosiy muammolar haqida fikr yuritilsa, natijalar qismida nemis tiliga o'zlashgan so'zlarning struktural –semantik jihatdan tahlili berilgan. Maqolaning so'ngida esa mavzu jihatda xulasalar berilgan.

Калит сўзлар: o'zlashma, leksikologiya, so'z boyligi, struktura, semantika.

Кувонов Зарифжон
Преподаватель кафедры
«Немецкий язык» ЧДПУ

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ СЛОВ НА НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК ИЗ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Аннотация: В данной статье заимствовании и их определения, слова, ассимилированные в немецкий язык из других иностранных языков, способы заимствования, факторы, вызывающие заимствованию слов, и слова, ассимилированные в немецкий язык, структура и семантика слова обсуждаются. Во вступительной части статьи представлена общая информация о приобретении. Далее в статье рассказывается об использованной литературе и методологии. Если в дискуссионной части рассматриваются основные проблемы, то в результирующей части дается структурно-семантический анализ слов, принятых в немецкий язык. В конце статьи даны выводы по теме.

Ключевые слова: заимствование, лексикология, лексика, структура, семантика.

Kuvonov Zarifjon
Chirchik State Pedagogical University
"German Language" Department, Teacher

STRUCTURAL-SEMANTIC STUDY OF BORROWED WORDS IN THE GERMAN LANGUAGE

Abstract. In this article, borrowed words and their definitions, words that have been borrowed into the German language from other foreign languages, ways of borrowed words, factors that cause the assimilation of words, and words that have been borrowed into the German language the structure and semantics of words are discussed. In the introductory part of the article, general information about the acquisition is given. Then the article talks about the used literature and methodology. While the main problems are considered in the discussion part, the structural-semantic analysis of the words adopted into the German language is given in the results part. At the end of the article, conclusions are given in terms of the topic.

Key words: borrowed words, lexicology, vocabulary, structure, semantics.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I6Y2023N31>

Kirish. Bugun biz kundalik hayotimizda va odamlar bilan muloqotda ushbu texnologiyalar nomlaridan foydalanamiz. Tabiiyki bu texnologiyalarning nomlanishi ham turlicha. Bu paytda esa biz albatta o'zlashma so'zlarni qo'llashga majbur bo'lamiz. Ma'lumki, har bir tilning lug'at tarkibi boyib borishining bir qancha yo'llari mavjud. Ana shunday yo'llarning biri bu boshqa tillardan so'zlar o'zlashishidir. Bugungi kunda bu jarayonni boshidan o'tkazmagan, faqat ichki imkoniyatlari bilan rivojlangan til mavjud emas. Ma'lum bir tilning hozirgi davr rivojida avvalo boshqa davlatlar bilan ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalar, fan-texnika taraqqiyoti asosida boshqa bir tilga tegishli bo'lgan so'zlar o'zlashishi kuzatilmoqda. Har bir tilning o'z rivojlanish tarixi mavjud va bu jarayonda boshqa tillardan so'zlarning kirib kelishi kuzatilgan.

Mana shunday jarayonlarda jahon tillariga yangi so'zlarning kirib kelishi o'sha tillarning lug'ati tarkibi boyishidan dalolat beradi. Jahon tilshunosligida tilning lug'at tarkibining boyib borishining bir qancha yo'llari mavjud. [1; S. 25],

1. Yangi so'zlar yasalihi orqali (So'z yasalihi)
2. Boshqa tillardan so'z kirib kelishi orqali (o'zlashmalar)
3. Mavjud so'zlarning ma'nosi o'zgarishi orqali (ma'no ko'chishi)
4. Frazologik birikmalarning yasalihi orqali (frazologizmlar)

Bundan ko'rinib turibdiki so'zlarning boshqa tillardan kirib kelishi lug'at tarkibini boyishida muhim rol o'ynaydi. O'zlashmalar shunday jarayonni anglatadiki, unda so'zlarning bir qismlari yoki butun fraza bo'lgan so'zlar o'zi boshqa tildan boshqasiga ko'chib o'tadi. Bunday so'zlarning tilshunoslikda uchrashi bir tomondan "muloqot fenomenlarida", ya'ni biron bir xalqning uzoq vaqtlar davomida til va madaniy aloqalarida ko'rinsa [2; S. 9], ikkinchi tomondan avlodlarning davomiy muhim iqtisodiy va madaniy guruhlariga qarab intilishida yoki ularning hududiy chegarada ikki yoki ko'p tilligida ko'rinadi. [3; S. 10],

Birinchi sabab bo'lgan til va madaniyat aloqalari ikki xil yo'l bilan amalga oshishi mumkin. Bular bevosita va bilvosita yo'llardir. Bu yo'llar esa geografik nuqtayi nazardan bir biriga yaqin bo'lgan hududlardagi tilda so'zlovchilar muloqotda yoki o'sha joyning hududlari kengaygan holda boshqa xalqlar bilan muloqotida ro'y beradi.

Bevosita yo'l bir xalq ikkinchi xalq bilan to'g'ridan to'g'ri muloqotga kirishishi natijasida namoyon bo'ladi. Bu yerda uchinchi xalq umuman rol o'ynamaydi.

Ikkinchi yo'lda, ya'ni bilvosita yo'lda yuqorida ta'kidlanganidek, agar bir odam ikki tili yoki ko'p tili bo'lsagina amalga oshadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ushbu maqolani yozishda quydagi adabiyotlardan foydalanildi. Arakeljan S. Lexikologie des Deutschen. Universität Jerewan, 2017. Muhr R. Eurospeak: Der Einfluss des Englischen auf europäische zur Jahrtausendwende. Frankfurt am Main, Langenscheidt, 2004. Munske H. Fremdwörter in deutscher Sprachgeschichte. Integration oder Stigmatisierung. Hrsg. Gerhard, 2001. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart, Alfred Kröner Verlag, 2002. Bondzio W. Alle Wörter mit neuem Inhalt. Wissen und Leben. Berlin, 1984. Heusinger S. Die Lexik der deutschen Gegenwartssprache. Eine Einführung. München, Wilhelm Fink Verlag, 2004. Tesch G. Linguale Interferenz. Theoretische, terminologische und methodische Grundfragen zu ihrer Erforschung, Tübingen, TBL-Verlag Narr, 1978. Duden: Fremdwörterbuch. Dudenredaktion.

Mannheim, 2007.

Muhokama. Boshqa tildan soʻz olganda albatta, muayyan meʼyor saqlanishi shart, shubhasizki, ushbu meʼyor tilning yaxlit soʻz zaxirasini tizimidan chiqarib yubormaslik uchun xizmat qiladi. Yana shuni taʼkidlash koizki, boshqa tildan yuqoridagi meʼyorni saqlagan olinadigan soʻz oluvchi tilning fonetik normalariga moslashtirishi maqsadga muvofiq. Oʻzlashma soʻzning tarkibi ona tilining tovush materiallaridan tarkib topgandan keyin u oʻsha tilda fuqarolik huquqiga ega boʻladi deb taʼkidlaydi nemis tilshunosi Hermann Paul oʻz asarlarida.

Nemis tilida oʻzlashmalar uchun alohida termin mavjud boʻlib u “Entlehnung” deb nomlanadi. Dunyo olimlari singari nemis olimlari ham ushbu terminga oʻz taʼriflarini berganlar.

H. Bussmanning fikriga koʻra oʻzlashmalar quyidagicha taʼriflanadi. “Biron bir chet tilidagi ifodaning boshqa tilga kirib kelish jarayoni va natijasidir. Bunday hollar koʻpincha soʻzni qabul qilayotgan tilda aynan oʻsha ifodaning muqobil varianti boʻlmagan hollarda kuzatiladi” [4; S. 210]

Yana bir olim Wilhelm Bondzio quyidagicha fikr yuritadi. “Oʻzlashma soʻzlar oʻzining maʼnosi bilan toʻlaligicha boshqa chet tiliga oʻzlasha oladi. Sekin astalik bilan oʻzlashayotgan soʻz oʻzlashtirayotgan til sistemasiga tashqi tomonlama (Fleksiya, Talaffuz, Yozilish jihatdan ham) moslashib boradi” [5; S. 182]

Masalan dt. Fenster aus lat fenestra

Yana bir nemis tilshunos Gluck ham asarlarida „Entlehnung“ga yaʼni oʻzlashmalarga quyidagicha tarif bergan.

Oʻzlashma deganda bir tildan boshqa tilga soʻz, morfema yoki sintaktik goho baʼzida grafematik strukturalarning kirib kelishi tushuniladi. Oʻzlashmalar yo til innovatsiyalarining vositasidan darak beradi yoki aniq til uchun kerak boʻlgan ifoda talabini yopadi. Umuman olganda oʻzlashmalar koʻp tillilik yoki til konktinining natijalaridir.

Bundan koʻrinib turibdiki, oʻzlasgmalar xuddi yuqorida taʼkidlanganidek, koʻp tillilik yoki til aloqalarida namoyon boʻladigan jarayon ekan. [6; S. 105]

Mana shu taʼriflardan kelib chiqqan holda oʻzlashma soʻzlarga quyidagicha taʼrif berish mumkin. Bir ona tilidagi soʻzning boshqa bir maqsad tiliga yaʼni oʻzlashtirayotgan soʻzga kirib kelishi oʻzlashmalardir. Bu yerda yana shuni taʼkidlab oʻtish joizki, Entlehnung til fenomenidagi barcha oʻzlashishlar uchun bosh atama hisoblanadi. Koʻpincha bu atama keng maʼnoda yaʼni Entlehnung atamasi nafaqat bir soʻzning boshqa bir tilga oʻzlashish natijasini balki jarayonni ham ifodalaydi.

Oʻzlashmalar tilga har xil sabablar asosida kirib keladi. Bu haqida yuqorida bir qancha fikrlarni berib oʻtdik. Shunday boʻlsada yana bir bor takrorlab oʻtish joiz. Entlehnung yaʼni oʻzlashmalar odamlarning bir biri bilan aloqalari u madaniy yoki savdo sotiq aoqalari til sezilarli darajada taʼsir etadi va soʻzlarning oʻzlashishiga sabab boʻladi. Yuqorida keltirilgandek nemis tili ham rivojlanish ajrayonida koʻpgina tillardan soʻz olgan bundan tashqar nemis tili ham boshq atillarning lugʻati tarkinin boyitgan.

Masalan rus tiliga:

Galstuk – Halstuch, buxgalter – Buchhalter

Chet tilidan nafaqat soʻzlar balki uning fonetik, orfografik va morfemik xususiyatlari ham oʻzlashgan. Bundan tashqari nemis tiliga soʻz yasaliish elementlari ham oʻzlashgan.

Soʻzlarning chet tillaridan oʻzlashishi VI - VII asrda boshlangan. Oʻzlashma jarayoni

uchun eng 1-til bu Kelt tili bo'lib, VI – VII asrlarda Kelt tilidan so'zlar o'zlasha boshlagan. Kelt tilidan so'ng lotin tilidan o'zlashish jarayoni boshlangan, shu davrning o'zida grek tilidan ham so'zlar o'zlashish jarayoni bo'lgan. XII asrga kelib esa fransuz tilidan so'zlar oqimi kirib kela boshlagan. Bu davrga "Alamodezeit" ya'ni Moda davri deb nom berilgan, chunki bu tildan modaga oid so'zlar ko'p o'zlashgan. XVI – XVII asrlarga kelib fransuz tilidan sud va etiket, moda, qurilish sohalariga oid kirib kelgan so'zlar taxminan 1200 taga yetgan. XV – XVI asrlarga kelib italyanchan faqatgina savdo – sotiq sohasida emas, balki urush – jang, musiqa va san'at, adabiyot, siyosat va huquq, ijtimoiy hayot, sport, texnika va ovqat sohalarida ham so'zlar kirib kela boshlagan. XX asrga kelib, II jahon urushidan so'ng g'arbiy Germaniyada ingliz tilidan so'zlar o'zlashishi yanada kuchaygan. Bundan tashqari, Amerika ingliz tilidan, ispanchadan, portugalchadan, afrikanchadan, turkchadan, arabchadan, hindchadan ham so'zlar o'zlashgan. Bu so'zlarning o'zlashishiga eng muhim sabab – savdo – sotiq, tor siyosat sohasini xalqaro miqyosda rivojlanishidir. Boshqa sababi esa, predmetlarning qayta ishlangan turi chet tilidan o'zlashgan so'zlar bilan nomlashga bo'lgan ehtiyojdir. Bu o'zlashgan so'zlar bilan nomlanish ehtiyoji ichki til sabablari bilan bog'liqdir. Hozirgi davrda Germaniyada nemis tilidagi so'zlardan ko'ra ko'proq ingliz tilidagi so'zlarni ishlatish aholi uchun odat bo'lib qoldi. Germaniyaning katta – katta shaharlarida ko'ngilochar majmualarda yoki katta vokzal va aeroportlarda inglizcha ifodalarni uchratish mumkin.

Natijalar. Hamma o'zlashmalar ham standart til bo'lavermaydi. Tarqalish qobiliyati yuqori sinfga mansubligi bilan ortadi, ya'ni mintaqadan tashqari standart standartga qo'shilish integratsiyaning uzluksizligi va yanada rivojlanishini ta'minlaydi. Asosiy qavatdagi integratsiya shuni anglatadiki, integrallashganlar ham shunga asoslanib, natijada kichik -areal cheklangan bo'lib qoladi. [7; S. 70] (z.B. standardsprachliche Slawismen Peitsche, Gurke vs. regional begrenzter Kren)

O'zlashtirilgan leksemaning barqarorligi uning leksik tizimga kirishi va ona tili materialiga zid ravishda olinishi mumkin bo'lgan maxsus funktsiyalarning saqlanib qolishi bilan ortadi. Bunday o'zlashmalar ko'plab sharoitlarda zarur bo'lib, ular kengayib boradi va ifoda etish imkoniyatlarini o'zgartiradi.

Shu bilan birga, qabul qilingan leksemalarga postintegratsion eliminatsiya ta'sir qiladi. Qabul qilingan so'z, agar denotatsiya eskirgan yoki dolzarbligini yo'qotayotgan bo'lsa yoki unga mos keladigan hamkasbi naturalizatsiya qilingan bo'lsa, yo'qolishi mumkin. Integratsiyaga xos bo'lgan qisman jihat endi raqobatdosh termin bilan faollashtirilmaydi.

Masalan, eski Katrone so'zi "qisqa ko'chma to'p" keyinchalik keng tarqalgan "uzoqroq harakatlanadigan to'p" Kanonega almashtirildi.

Shuning uchun qarz olishning davomiyligini onomasiologik nuqtai nazardan ko'rib chiqish kerak nemis tilidagi frantsuz tilidan o' so'zlarining qat'iyiligi miqdoriy o'zgarishlari ko'rsatilgan.

So'z o'zlashtirishning turli shakllari ham hayotiyiligi bilan farq qiladi. Vaqt o'tishi bilan til hamjamiyati qiziqishini yo'qotadigan chet el so'zlaridan ancha uzoqroq, ammo bu osonlikcha e'tibordan chetda qoladigan va kam e'tiborga olinadigan o'zlashmalardir.

Chet tilining so'zi sifatida to'g'ridan-to'g'ri qabul qilish, masalan, qadimgi nemis adabiy tilida faqatgina umumiy o'zlashmalar miqdorining o'ndan bir qismida uchraydi, qolgan o'ndan to'qqiz qismini esa Lehnbildung va Lehnbedeutunglar tashkil etardi. Buning sharti o'laroq albatta, manba tilini, ya'ni lotin yoki yunon tillarini bilish edi.

Umuman olganda dastlabki paytlardagi nemischalashgan o'zlashmalar to'g'ridan-to'g'ri o'zlashgan xorijiy so'zlarga qaraganda kuchliroq emas.

Notkers olib brogan Lehnbildungenlar haqidagi statistik tadqiqotlari quyidagilarni ko'rsatdi. uning 263 ta Lehnbildungenlari (38%) yangi nemis adabiy tilida hozir ham qo'llaniladi (70 ta Lehnübersetzung, 25 ta kredit Lehnübertragung va 5 ta Lehnschöpfung).

Ular orasida quyidagilar kabilari keng tarqalgan so'zlardir.

Masalan: Ansiedler, Bildung, Ewigkeit, Gleichnis, Empfänger, langmutig, Wahrheit, Weltbild, Weltherrschaft

Xususan, Lehnschöpfung yaratish donor tilining modeliga nisbatan erkinroq va mustaqil harakatlarning belgisi hisoblanadi. Qadimgi nemis adabiy tili davriga kelsak, Verner Betz Lehnschöpfunglarning yaratilishi Lehnschöpfunglarning shakllanishining eng izchil subkategoriyasi ekanligiga amin bo'lib, umr ko'rish muddati va "boyitish" xususiyati o'rtasidagi qiziqarli bog'liqlikni ochib beradi: boyituvchi Lehnbildungenlar nisbatan tez-tez Lehnschöpfunglar bo'lib, ular asosan birinchi navbatda din guruhiga mansub.

Verner Betzga fikriga ko'ra so'zni shakllantirish jihatidan kompozitsiyalar eng hayotiy ekanligini isbotlaydi. [8; S. 116-128]

Xorijiy so'zlar qattiq tanqidga uchraydi va kamdan kam hollarda rad etilmaydi. Chet tili so'ziga nisbatan turli xil munosabatlarni nemis tili tarixida ko'rish mumkin: XVIII asrda, XIX asr o'rtalarida va 1945 yildan beri ochiq fikrlilik; boshqa tomondan, XVII asr va XX asrning boshlarida kuchli rad etish go'yalari "Nemis millatiga mansub odam, nemischa gapiring" shiori chet tili so'zlari bahsida tilni himoya qiluvchilarning shiori bo'ldi, bundan tashqari tilni tozalovchilar va puristlar nemis tilidan chet tili so'zlarini olib tashlashga harakat qilishdi. Keyingi bayonotlardan ko'rinib turibdiki, ko'pincha millatchilik sabablar sifatida keltirildi.

XVII – XVIII asrlarda (ayniqsa, o'ttiz yillik urush va Alamode davrida) til jamiyatlari lotin va fransuz tillaridan so'zlarning kirib kelishiga qarshi turdilar. Ushbu uyushmalarning a'zolari dvoryanlar yoki adabiy burjuaziya vakillari edi. Johann Christoph Gottsched (1700–1766), Georg Filipp Xarsdörffer (1607 –1658), Yustus Georg Shottel (1612 - 1676) va Filipp fon Zesen (1619 - 1689) kabi muhim odamlar o'zlashayotgan so'zlar o'rniga nemischa atamalardan foydalanishgan. [8; S. 660]

1800 yillar atrofida Napoleonga qarshi ozodlik urushlarining kuchli vatanparvarligi munosabati bilan puristlar harakati yana paydo bo'ldi. 18-asrning oxirlarida, pedagog Yoaxim Geynrix Kemp (1746-1818) nemis tilini chet tili so'zlaridan tozalashga va so'zlarni nemischalashtirishga harakat qilgan.

Ko'pincha yangi shakllanishlar o'zlarini chet el so'zining yoniga joylashtirdilar va shu bilan mos keladigan so'z maydonini mazmun va uslub jihatidan boyitdilar.

Shunday yonma yon turadigan chet tilidan o'zlashgan o'zlashmalar va ularning nemis tilidagi variantlariga quyidagilarni misol qilib keltirishimiz mumkin.

Masalan: Adresse uchun Anschrift

Säkulum uchun Jahrhundert

Dialekt uchun Mundart

Bundan tashqari bu kabi urinishlar har doim ham muvaffaqiyatga erishavermagan. Quyida esa shunday xato urinishlarni misollarda ko'rib chiqamiz. Masalan: Nonnenkloster uchun Jungfernzwinger

Natur uchun Zeugemutter

Nase uchun Gesichtserker

Temir yo'l va pochta aloqasi terminologiyasidagi terminlar erta nemischalashtirildi. Pochta boshqaruvchisi general Geynrix fon Stefan (1831 - 1897) pochta tizimini standartlashtirish va qayta tashkil etish uchun javobgar edi. U yillar davomida fransuz tilidan o'zlashgan ilm-fan atamalarining 700 dan ortig'ini tegishli iboralar bilan almashtirdi, ularning aksariyati esa bugungi kungacha nemis tilida faol ishlatilmoqda.

Masalan: Couvert o'rniga Briefumschlag
recommandé o'rniga eingeschrieben

Umumiy nemis tili assotsiatsiyasining puristik harakatlari, ayniqsa, 1871 yilda Reyx tashkil topgandan so'ng muvaffaqiyatli bo'ldi. To'g'ridan-to'g'ri frantsuz tilidan kelgan Billet, Coupe va Perron so'zlari uchun Birinchi Jahon urushi davrida paydo bo'lgan nemischa Fahrkarte, Abteil, Bahnsteig so'zlariga almashtirilgan.. Albatta, Shveytsariya nemis tilisiga bu ta'siz qilmadi. Unda Schaffner so'zi bugungi kunda ham Kondukteuer sifatida ishlatiladi.

Germaniya futbol assotsiatsiyasi ushbu puristik g'oyalarni XX asrning boshlarida qabul qildi. Futboldagi ba'zi rasmiy atamalar ham nemischalashtirildi.

Masalan: abseits (offside),
aus (out),
Ecke (corner),
Halbzeit (halftime),
Verteidiger (back)

Ammo shu kungacha trainieren, Tainer va Training chet tilidan o'zlashgan so'zlar bo'lib qolmoqda. Boks va ot sportida ham ingliz tilidagi texnik atamalar tobora ko'proq tarjima qilinmoqda edi.

Bugungi kunda dogmatik lingvistik purizm yo'q, xorijiy so'zga bo'lgan munosabat yanada erkinlashdi. Bugungi kunda tilni saqlash uchun birinchi navbatdagi savol bu tilning sotsiologidir. Chet tilidan o'zlashgan so'z har doim yaxshi va foydalidir, qachonki siz uni o'z fikringizni qisqacha va aniqroq ifoda etish uchun ishlatganda, tushunishni keraksiz qiyinlashtirsa yoki hatto imkonsiz qilmaganda.

Hozirgi kunda chet tili so'zlarini ishlatish foydaliligiga qarshi bo'lgan deyarli hech narsa yo'q: chet tili lug'atining hozirgi terminologiyasini va maxsus so'z boyligini yaratish uchun chet tili lug'atining va eng avvalo, internatsionalizmning funktsional o'ziga xos xususiyati sifatida qaralishi kerak edi. Terminologiya nuqtai nazaridan chet el so'zlari mahalliy so'z boyligidan ustunligi shundaki, ular ko'pincha bir ma'noli bo'ladi va hissiy yoki ikkilamchi ma'no yuklamaydi. Masalan. Matematik kitobda shunday qoida mavjud.

Produkt und Quotient zweier integrierbarer Funktionen sind integrierbar, letzteres unter der Voraussetzung, dass der Absolutbetrag der Nennerfunktion ein positives Infinitum hat.

Ushbu qoidada ta'rifning aniqligi va internatsionalligi olimlarni ko'plab xorijiy so'zlardan foydalanishga majbur qiladi. Qoidadagi ayrim so'zlarni ayni ma'nosi bo'lmagani sababli ularga ta'rif berilishi kerak edi. Ular bir necha harflar bilan katta kontekstni qisqartirishi mumkin.

Masalan:
Produkt - 'Ergebnis der Multiplikation in einer Halbgruppe',
Quotient - 'Ergebnis der Division zweier Zahlen'.

Ammo, umumiy tilda, o'quvchi yoki tinglovchi ularni osongina tushuna olmaydigan holatlarda chet tili so'zlaridan qochish kerak. Shuning uchun urushdan keyingi davrdagi ingliz-amerika tili ta'sirini tanqid qilish allaqachon boshqa darajadagi, bu zamonaviy ko'rinishlar bilan bezovtalikdan kelib chiqadi. Shuning uchun ijtimoiy farqlarni ta'kidlaydigan va kommunikativ buzilishlarga olib kelishi mumkin bo'lgan ortiqcha chet el so'zlarining obro'sidan foydalanishdan ogohlantiriladi. Til ishtirokchilari chet el tili elementlaridan foydalanib, o'ziga xoslik, zamonaviylik, reklama samaradorligi va ekspert bilimlarini bildiradilar. Chet so'zlarni noto'g'ri ishlatish sabablari ko'pincha donor tilining obro'siga bog'liq. Talabalar uchun xorijiy so'z test masalan, quyidagi noto'g'ri javob berdi: «ahmoq» uchun aqlli kishi (intellektual), «hamrohiga uchun hamrohiga (siyosiy izdoshlari). Shu bilan birga, chet el so'zlarini ishlatish, agar ular ko'proq yoki kamroq ongli ravishda ishlantirish yoki manipulyatsiya qilish uchun ishlatilsa, masalan, siyosat yoki reklama tilida yoki ular tasvirni etishtirish uchun maxsus uslubiy, sintaktik yoki tarkib bilan bog'liq funktsiyalarsiz ishlatilsa, shubhali bo'lib qoladi. , bu erda lisoniy bo'lmagan sabablar foydalanishni aniqlaydi. Ba'zi bir chet el so'zlarining ko'pgina til qatnashchilari uchun tushunishda qiyinchilik tug'dirishi, ularning so'zlar turkumiga qo'shilmaganligi va shuning uchun ularni osonlikcha tushuntirish yoki ularga tegishli so'zlar orqali kirish imkoni bo'lmashligi bilan bog'liq. Kundalik tilda chet el so'zlari asosan chet tilidagi nemis so'zlari o'rnini bosadigan so'zlardir: mutaxassis - mutaxassis, vertolyot - vertolyot.

Nemis tilidagi o'zlashmalarning struktural semantikasi quyida biz misollar orqali ko'rib chiqamiz.

Quyida biz "Der neue Tag" nashridan „Naturfreunde“ bestätigen Führung“ nomi ostida 19 – mart 2020-yilda chop etilgan publitsistik maqolani tahlil struktural semantik jihatdan tahlil qilamiz.

Natur - ushbu so'z lotin tilidan o'zlashgan so'z bo'lib eski nemis adabiy tiliga IX asrlarda o'zlashgan. Nemis tilida ham bir qancha varianti ham mavjud. Ma'nosi tabiat, tabiiy, inson tabiati kabi ma'nolari mavjud. Ushbu so'z nemis tiliga aslicha o'zlashgan.

Christian – bu so'z lotin tilidan o'zlashgan so'z bo'lib, christianus "men xristianman" degan ma'noni anglatuvchi erkaklar ismidir. Ushbu so'z nemis tiliga aslicha o'zlashgan.

etablieren – mazkur so'z fransuz tilidagi etablir xuddi shu ma'noni anglatgan so'zidan o'zlashgan. etablieren fe'li asosiga-ieren so'z yasovchi qo'shimchasi orqali yasalgan ushbu element ham fransuz tilidan o'zlashgan.

Grille – ushbu so'z lotin tilidagi gryullus so'zidan eski nemis adabiy tiliga grillo shaklida o'zlashgan. Ushbu so'zning hozirgi nemis adabiy tilida ikkita ma'nosi mavjud: 1. o'z ma'no (ninachi) 2. Ko'chma ma'no. Ushbu so'zning ko'chma ma'nosi 16- asrdan beri mavjud va ahmoqona degan ma'noda keladi Ushbu so'z nemis tiliga aslicha o'zlashgan.

Finanzlage – mazkur so'z so'z yasallashining komposita usuli orqali yasalgan, ya'ni Finanz + Lage (nem.) shaklida. Birinchi ot Finanz 17-asrda nemis tiliga fransuz tilidagi finances so'zidan o'zlashgan, bu so'z esa o'z navbatida fransuz tiliga lotin tilidan o'zlashgan. Fransuz tilidagi finances so'zi nemis tiliga transkripsiya shaklida o'zgartilib Finanz shaklida o'zlashdi.

Investition– lotin tilidan o'zlashgan. Yangicha lotin tilidagi investitio (Kiyinish yoki kiyintirish) yoki eski lotin tilidagi vestis (kiyim) kabi so'zlardan o'zlashgan. Mazkur so'z bugungi kunda investitsiya ya'ni biron bir moliyaviy maqsad uchun yo'naltirilgan mablag' ma'nosini bildiradi va nemis tiliga aslicha holda o'zlashgan.

Plus - 15 - asrda lotin tilidan nemis tili lug'ati tarkibiga kirib kelgan. Lotin tilidagi varianti plus (ko'proq degan ma'noda) shaklida bo'lib nemis tiliga aslicha o'zlashgan. Ushbu maqolada bu so'z ot so'z turkumiga mansub bo'lib kelgan, ya'ni so'z yasashining konversiya usulida otlashgan. Bugungi kunda ushbu otning bir qancha ma'nolari mavjud. Qo'shish belgisi (+), ijobiy taraf, qulaylik kabi ma'nolar mavjud.

Prinzip - 18-asrda lotin tilidan o'zlashgan bo'lib principum sabab asos degan ma'nolarni anglatadi. Ikkinchidan principes birinchida oldinda turadigan degan ma'nolarni anglatgan.

Attraktivität - ushbu so'z nemis tili lug'at tarkibiga fransuz tilidan (attractif) kirib kelgan, fransuz tiliga lotin tilidan (attractivus) o'zlashgan. Attraktiv sifatiga -itat qo'shimchasi qo'shish orqali yasalgan.

Sportler - Sport +ler ushbu so'z nemis tilidagi -ler ot yasovchi qo'shimchasi orqali yasalgan. O'zak qismidagi sport so'zi ingliz tilidan 19 asrda o'zlashgan. Ushbu tildagi disport so'zining qisqartilgan variant bo'lib mamnuniyat degan ma'noni bildiradi. Ingliz tilidagi ushbu so'z qadimiy fransuz tilidagi desport, deport kabi so'zlarga borib taqaladi. Bu so'z esa o'z navbatida lotin tilidagi deportere so'ziga ulashadi.

Familienakademie - grek va lotin tillaridan o'zlashgan. Ushbu so'z ikkita otning qo'shilishidan hosil bo'lgan. Birinchi ot Familie lotin tilidagi familia so'zidan o'zlashgan. Ikkinchi ot grek tilidan nemis tiliga, grek tiliga esa lotin tilidan kirib kelgan. Lotin tilidan o'zlashish jarayonida ushbu so'z holicha saqlangan va to'g'ridan to'g'ri o'zlashgan.

Maximal - keltirilgan so'z lotin tilidagi maximum so'zidan o'zlashgan. Suffiks yordamida yangi sifat so'z turkumiga oid so'z paydo bo'gan va nemis tiliga to'g'ridan to'g'ri ya'ni bevosita o'zlashgan. Ushbu so'z eng yuqori degan ma'noda qo'llaniladi.

Sekunde - 15 - asrning o'rtalarida o'rta lotin adabiy tilidagi secundum so'zidan bevosita o'zlashgan. Minutning olmishinchi qismi ma'nosida qo'llanilgan.

Kontrollkommission - mazkur so'z ikki otning birlashishidan yasalgan bo'libkelib chiqishi lotincha contra+role bo'lgan ushbu so'z nazoratga qarshi kabi ma'nolarda qo'llanilgan va fransuz tiliga o'zlashgan. Nemis tiliga esa fransuz tilidan XVIII asrda o'z ma'nosida (nazorat ostida) o'zlashgan. Ikkinchi so'z esa lotin tilidagi commission so'zidan o'zlashgan (nemischa so'z yasash orqali) so'z bo'lib ma'lum bir muammoni yechadigan odamlar guruhi ma'nosida qo'llaniladi. Yuqoridagi misoldan shuni ko'rishimiz mumkinki ushbu so'zning ikkala komponenti ham chet tilidan o'zlashgan so'zlardir.

kulinarisch - lotincha culinarius so'zidan o'zlashgan bo'lib oshxonaga, pishirish san'atiga oid degan ma'nolarni anglatadi. Ushbu so'z o'zlashish jarayonida fonologik inetgratsiyaga uchragan.

Pony - XIX asrda ingliz tilidagi pony so'zidan o'zlashgan. Bo'yi 148 sm oshmaydigan pakana ot turi degan ma'noni anglatadi. Nemis tiliga aslicha o'zlashgan.

Alpaka - nemis tili lug'ati tarkibiga ispan tilidan o'zlashgan. Lamalar oilasiga mansub bukrisiz tuyasi turi. Nemis tilida ikki xil ma'noni tuyasi turi va uning jini ushbu nom bilan yuritiladi.

Maqoladagi asosiy chet tilidan o'zlashgan so'zlarni struktural hamda semantik jihat tahlil qildik.

Ushbu maqolada so'z turkumlari soni quyidagicha:

Ot - 13

Sifat – 3

Fe'l – 5 tani tashkil etomoqda. Maqola salomatlik to'g'risida bo'lganligi uchun maqolada ushbu sohaga oid so'zlar salmog'i anchayin.

Xulosa.

O'zlashmalar o'zidan o'zi bir tildan ikkinchi tilga o'tib qolmaydi. Ular o'zlashayotgan tilning ichki fleksiylariga bo'ysunadi. Aytaylik kirib kelayotgan so'zdagi tovush qabul qilaoyotgan tilda bo'lmasligi mumkin, yoki biron bir harfi bo'lmasligi mumkin shunda ular qabula qilayotgan tildagi muqobil harf va tovushlarga moslashtiriladi. O'zlashmalar albatta ma'lim bir vazifani bajarishadi, jumladan;

1. Lug'at tarkibini boyitadi
2. Nominativ ya'ni biron bir narsan nomlaydi
3. Stilistik
4. Evfemistik

O'zlashtirayotgan tilda o'zlashadigan so'zda ma'no jihatdan muqobili bo'lmasa ko'pgina hollarda so'z Fremdwort shaklida o'zlashadi. Bu esa keyinchalik internatsional so'zga aylanish ehtimolini yanada oshiradi.

Puristlar tomonidan berilgan muqobil variantlar har doim ham o'zini oqlamaydi.

Nemis tilida bir bo'g'inli o'zlashgan so'zlar ozchilikni tashkil qiladi. Lekin so'z yasalishi bilan bog'liq o'zlashmalar til lug'at tarkibida salmog'i anchayindir.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Arakeljan S. Lexikologie des Deutschen. Universität Jerewan, 2017.
2. Muhr R. Eurospeak: Der Einfluss des Englischen auf europäische zur Jahrtausendwende. Frankfurt am Main, Langenscheidt, 2004.
3. Munske H. Fremdwörter in deutscher Sprachgeschichte. Integration oder Stigmatisierung. Hrsg. Gerhard, 2001.
4. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart, Alfred Kröner Verlag, 2002.
5. Bondzio W. Alle Wörter mit neuem Inhalt. Wissen und Leben. Berlin, 1984.
6. Heusinger S. Die Lexik der deutschen Gegenwartssprache. Eine Einführung. München, Wilhelm Fink Verlag, 2004.
7. Tesch G. Linguale Interferenz. Theoretische, terminologische und methodische Grundfragen zu ihrer Erforschung, Tübingen, TBL-Verlag Narr, 1978.
8. Duden: Fremdwörterbuch. Dudenredaktion. Mannheim, 2007

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатиغا олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).